

PODRÓŻ W CZASIE: PŁOCK 1920-1921

Alicja Aktyl-Rostaniec

KATEGORIA WIEKOWA: 10-14 LAT

ADRESAT: uczniowie w wieku 10–14 lat.

CZAS ZAJĘĆ: 4 × 45 minut.

SŁOWA KLUCZOWE: obrona miasta w 1920 roku, mieszkańcy Płocka, mała ojczyzna, Mazowsze, bohaterstwo, Józef Piłsudski, Krzyż Walecznych, regionalne miejsca pamięci, rajd pieszy, TIK.

WPROWADZENIE

Zaproponowana uczniom podróż w czasie do Płocka z lat 1920–1921 daje możliwość pogłębienia ich wrażliwości oraz więzi z małą ojczyzną. Warto pokazywać młodym ludziom przykłady bohaterstwa nie tylko osób, które wybrały służbę wojskową, ale także cywilnej ludności, a zwłaszcza płockich uczniów i harcerzy. Chwila refleksji nad historią z lat 20. XX wieku, mocno zakorzenioną w świadomości mieszkańców Mazowsza, pozwoli nastolatkom na docenienie wagi tego wydarzenia. Rajd pieszy do miejsca pamięci będzie symbolicznym wyrazem wdzięczności młodzieży oraz hołdem złożonym poległym w obronie Płocka. Scenariusz został tak opracowany, aby nauczyciel mógł przeprowadzić te zajęcia z uczniami w szkole lub, po niewielkim dostosowaniu, w sposób zdalny.

CEL OGÓLNY

Pogłębienie wiedzy młodych mieszkańców Mazowsza na temat czynów i bohaterskiej postawy płockiej społeczności, a zwłaszcza uczniów i harcerzy, w walce z bolszewikami w 1920 roku.

CELE SZCZEGÓŁOWE

Uczeń:

- zna losy Płocka podczas napaści bolszewickiej w 1920 roku na podstawie dostępnych źródeł;
  - wie, w jaki sposób cywilni mieszkańcy, zwłaszcza uczniowie i harcerze, walczyli z najeźdźcą i jaką otrzymali nagrodę z rąk Naczelnika Józefa Piłsudskiego w 1921 roku;
  - potrafi zredagować notatkę w formie mapy myśli;
  - analizuje dostępne informacje o wydarzeniach z 1920–1921 roku;
  - potrafi uzasadnić własne zdanie podczas dyskusji – burzy mózgów;
  - aktywnie współpracuje z rówieśnikami w klasie;
  - opracowuje prezentację TIK, korzystając z dostępnych programów;
  - udostępnia swoją pracę na szkolnej stronie internetowej, Facebooku;
  - skutecznie posługuje się internetowymi zasobami, w tym interaktywnym planem miasta;
  - osobiście składa hołd harcerzowi Antolkowi Gradowskiemu, bohaterowi z 1920 roku, stawiając znicz/składając kwiaty na jego mogile.
-

METODY:

- przekaz audiowizualny;
- metoda samodzielnego dochodzenia do wiedzy;
- dyskusja – burza mózgów;
- metoda praktycznego działania.

FORMY PRACY:

- indywidualna aktywność jednolita;
- praca w grupach,
- praca zbiorowa,
- praca indywidualna.

W pracy zdalnej można skorzystać z aplikacji, np. Microsoft Teams, Discord lub Zoo.

POMOCE DYDAKTYCZNE:

- teksty informacyjne dotyczące wydarzeń w latach 1920-1921 (do pracy w grupach);
- karty pracy;
- tablica interaktywna (ewentualnie rzutnik);
- komputery;
- telefony komórkowe.

ZAŁĄCZNIKI:

- 1-5. Teksty informacyjne dotyczące wydarzeń w latach 1920-1921 (do pracy w grupach).
6. Karta pracy z konturem Krzyża Walecznych.
7. Adresy miejsc pamięci związanych z obroną Płocka w 1920 roku.
8. Ewaluacja.

BIBLIOGRAFIA:

Obrona Płocka w sierpniu 1920 roku w listach Marii Macieszyny, cz. I, w oprac.

G. Gołębiowskiego, „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 1997, t. 42, nr 2 (171), s. 34-39.

G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 roku*, Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2015.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE [dostęp: 19.04.2020]:

http://plock.eu/pl/obrona_plocka_przed_bolszewikami.html

<https://twojahistoria.pl/encyklopedia/leksykon-bitew/obrona-plocka-13-19-sierpnia-1920>.

<https://niezalezna.pl/304064-bohaterska-obrona-plocka-przed-nawala-bolszewicka>

Film: Płock miasto bohater: https://youtu.be/_xfTHmepZel

<https://plock.wyborcza.pl/plock/1,83850,878966.html>

<https://dzieje.pl/aktualnosci/plock-przypomina-obroncow-miasta-przed-armia-bolszewicka-w-1920-r>

Grzegorz Gołębiowski, Wizyta J. Piłsudskiego w Płocku 10 kwietnia 1921 [plock.eu › ajax/download,60](http://plock.eu/ajax/download,60)

http://plock.eu/pl/obrona_plocka_przed_bolszewikami,26,797.html#gallery_26

<https://plock.naszemiasto.pl/mapa-plocka-interaktywny-plan-plocka-mapa/ar/c4-2066194>

PRZEBIEG ZAJĘĆ

LEKCJA 1

CZĘŚĆ WSTĘPNA

1. Rozpoczęcie zajęć – czynności organizacyjne. Po przywitaniu się i sprawdzeniu listy nauczyciel prosi wychowanków, aby opuścili rolety, ustawili krzesła rzędami i usiedli, tak jak w kinie, twarzą w kierunku tablicy interaktywnej, ewentualnie rzutnika.
2. Nauczyciel proponuje uczniom podróż w czasie do 1920 roku. Wówczas w sierpniu miasto zostało zaatakowane przez bolszewików. Nauczyciel, podając cele lekcji, podkreśla wagę tego zwycięstwa odniesionego w trakcie wojny polsko-bolszewickiej (w toku trwającej Bitwy Warszawskiej) dla współczesnych mieszkańców Mazowsza i całej Polski. Informuje uczniów, że cykl zajęć zakończy się pieszym rajdem do miejsca pamięci.

CZĘŚĆ GŁÓWNA

1. Nauczyciel proponuje obejrzenie filmu dokumentalnego dotyczącego Mazowsza i zwycięstwa nad bolszewikami w 1920 roku. Poleca uczniom, aby podczas oglądania dokumentu zwrócili uwagę na to, kto i w jaki sposób wywalczył to zwycięstwo. Nauczyciel odtwarza film *Płock miasto bohater*: https://youtu.be/_xfTHmepZel
2. Mapa myśli – po obejrzeniu filmu uczniowie dzielą się refleksjami (odpowiadają na pytania: Na co zwrócili uwagę?, Co ich zaskoczyło?, Czego się dowiedzieli?), następnie zapisują na tablicy interaktywnej lub tradycyjnej wszystkie hasła związane z obroną Płocka, jakie nasunęły się im po obejrzeniu filmu.

3. Analiza dostępnych źródeł – uczniowie zostają podzieleni na pięć grup zadaniowych. Każda grupa po wybraniu lidera zapoznaje się z treścią dostępnych w załącznikach opracowań związanych z płockimi wydarzeniami w latach 1920–1921.
  - Grupa 1. Poznaje działania ludności w pierwszych chwilach po nadejściu bolszewików (**załącznik nr 1**).
  - Grupa 2. Analizuje udział bohaterskich kobiet w obronie miasta (**załącznik nr 2**).
  - Grupa 3. Dowiaduje się o niezłomnej postawie płockich harcerzy i uczniów (**załącznik nr 3**).
  - Grupa 4. Otrzymuje informacje o czynach Straży Obywatelskiej oraz pocztowców (**załącznik nr 4**).
  - Grupa 5. Poznaje fakty związane z odnaczeniem miasta i mieszkańców przez Marszałka J. Piłsudskiego w kwietniu 1921 (**załącznik nr 5**).

LEKCJA 2

1. Po zapoznaniu się uczniów z informacjami na temat wydarzeń z lat 1920–1921 nauczyciel podkreśla, że zwycięstwo płocczan zostało docenione 10 kwietnia 1921 roku przez Marszałka Józefa Piłsudskiego, który nadał miastu Krzyż Walecznych. Pokazuje na tablicy interaktywnej to odznaczenie (dostępne pod linkiem http://plock.eu/pl/obrona_plocka_przed_bolszewikami.html). Następnie metodą burzy mózgów uczniowie w grupach 1–4 wypisują w konturze Krzyża Walecznych zasługi poszczególnych mieszkańców, które złożyły się na zwycięstwo w obronie Płocka (**załącznik nr 6**).

Grupa 5. zapisuje w tym konturze liczbę i rodzaj odznaczeń nadanych przez J. Piłsudskiego, uwzględniając zwłaszcza nazwiska osób cywilnych, uczniów i harcerzy.

2. Uczniowie, korzystając ze zdobytych podczas zajęć wiadomości na temat napaści bolszewickiej oraz własnych refleksji związanych z poświęceniem i męstwem walczących, przygotowują krótkie prezentacje. Mogą sami wybrać formę wykonania tego zadania, np. minireportaż czytany przez dziennikarza lub wywiad. Nauczyciel sugeruje wychowankom możliwości: nagrania telefonami fragmentu bądź całej prezentacji, wykorzystania informacji z mapy myśli oraz przeanalizowanych wcześniej tekstów. Prezentacjom można nadać tytuł, np. *Informacje z regionu mazowieckiego* lub inny, który wymyśli grupa. Następnie kolejne grupy przedstawiają swoje zadania na forum klasy.
3. Grupy odnajdują w zasobach internetowych fotografie miejsc upamiętniających obrońców Płocka z 1920 roku oraz wpisują do karty pracy adresy tych pomników (**załącznik nr 7**). Uczniowie wykonują to zadanie na komputerach lub telefonach komórkowych. Nauczyciel zwraca uwagę, aby każda grupa wpisała na karcie link do strony internetowej.

LEKCJE 3-4

CZĘŚĆ PODSUMOWUJĄCA

1. Podczas ostatniego etapu podróży w czasie uczniowie odbywają rajd pieszy na Cmentarz Rzymskokatolicki w Płocku. Przy mogile harcerza Antolka Gradowskiego uczniowie zatrzymują się na chwilę refleksji, zadumy, modlitwy, zapalą znicze - złożą w ten sposób hołd wszystkim ludziom walczącym w obronie naszej małej ojczyzny. Wychowankowie, opracowując trasę marszu, mogą skorzystać z interaktywnego planu miasta <https://plock.naszemiasto.pl/mapa-plocka-interaktywny-plan-plocka-mapa/ar/c4-2066194>.
2. Ewaluacja w szkole - podczas rundki w kręgu nauczyciel docenia wysiłek uczniów (poszczególne grupy wzajemnie mogą ocenić swoje zaangażowanie na zajęciach), a następnie prosi, aby uczniowie krótko podsumowali swoje wrażenia z niezwyklej wędrówki w czasie (**załącznik nr 8**). Formą ewaluacji dla chętnych uczniów może być opracowanie informacji lub prezentacji multimedialnej z zajęć: *Podróż w czasie: Płock 1920-1921*, którą można się podzielić z innymi klasami, rodzicami i nauczycielami przez szkolną stronę internetową lub Facebooka.

Załącznik nr 1.

Grupa 1

Działania ludności w pierwszych chwilach po napaści.

„Ogólnie napad ten tak się przedstawia. Szli od Winiar. Konnica szła przez Parowę wpadła przez Rogatki Dobrzyńskie i Alejami otoczyła miasto w jednej chwili. Piechota waliła się ze wszystkich stron, ale nie ulicami, lecz podwórkami, które się ze sobą łączą. Nasza konnica i piechota uciekały pędem ulicą Mostową za Wisłę. Nikt nie był na posterunku. Kapitan de Buré i inżynier Berezowski nie mieli broni i cudem dostali się za Wisłę, skąd wrócili, napędzając żołnierzy. Powoli nasi zaczęli wracać. Straż Obywatelska walczyła dzielnie. Dwóch chłopców zginęło. Kto mógł pomagał przygodnie. W podwórzu księgarzy Betleyów uczynił się przygodnie skład broni i amunicji, zebranej po uciekających żołnierzach. Zbierano rannych z ulicy, pracowały tu p. Jankowskie, córki ogrodnika, które wtedy przechodziły ulicą i schroniły się do bramy. Jakaś sanitariuszka schwytała i przyprowadziła 3 konie bolszewickie. Lewensztejn przynosił opatrunki z apteki Włodkowskiego. Odwach opanowali bolszewicy, ale odbił go kapitan de Buré, przeprowadzając żołnierzy z ulicy Mostowej przez mieszkanie Różańskich we Wzajemnym Kredycie. Kapitan Augustanowicz przeprowadził żołnierzy przez ogród Staszewskich z ulicy Mostowej. Pracznia z domu p. Konwickiej nosiła naboje i zabiła ją kula. Mały chłopiec na ulicy Kolegialnej biegał na wywiady, a 4 żołnierzy i 2 ze Straży Obywatelskiej broniło tej ulicy. Na barykadzie przy poczcie walczyła dzielnie kompania ozdrowieńców, a okoliczni mieszkańcy nosili im pod kulami żywność. P. Rościszewska oraz jej kuzynka p. Landsberg wstrzymywały żołnierzy od ucieczki i zagrzewały do boju. Do komendy Straży Obywatelskiej wpadali co chwila ludzie, chwytały za broń i walczyli. Słowem, kto tylko mógł współdziałał, walczył i dodawał ducha żołnierzom. Na Rynku Kanonicznym panienki pod kulami budowały barykady i nosiły amunicję. Nie wiem jeszcze o innych czynach bohaterskich, które może skromnie na zawsze ukryte zostaną. Ludność zmusiła wojsko do obrony, tak jak sama wykopała szance i rowy strzeleckie”.

Obrona Płocka w sierpniu 1920 roku w listach Marii Macieszyny, cz. I, w oprac. G. Gołębiowskiego, „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 1997, t. 42, nr 2 (171), s. 34-39.

Dokumenty, mapy i fotografie z obrony Płocka przed armią bolszewicką w sierpniu 1920 roku. 31.07.2010. Płock (PAP). Źródło: <https://dzieje.pl/aktualnosci/plock-przypomina-obroncow-miasta-przed-armia-bolszewicka-w-1920-r>

Załącznik nr 2.

Grupa 2**Bohaterski udział kobiet**

„Obecny list jest trzecim, który Ci wysyłam. Zapewne będzie ostatni. Kto mógł, opuścił Płock. Zostali tylko ci, co nie mogą wyjechać lub nie chcą. Jesteśmy w rozpacz, że wszystko idzie w sposób tak haniebnym. Ludność broniłaby Płocka z zapalem, trzeba ją tylko upewnić, że wojsko w chwili stanowczej nie opuści miasta. Najlepszym dowodem ofiarności miasta jest to, że jak wraz z p. Paprocką i doktorową Beczkowiczową chwyciliśmy szpadle i zwołałyśmy ludzi do okopów, od wczesnego ranka do późnego wieczora panie, panienki, rzemieślnicy, służące, kobiety, dzieci – wszystko kopie z zapalem (...).

Wczoraj, gdy jakiś amerykański hallerczyk Szczawiński ze schodów kościoła garnizonowego przemawiał do nas, aby dawać miedź i klejnoty na armaty i obronę Ojczyzny, w ciągu kilku godzin ludzie naznoscili kilka wozów rondli, blach, nawet biedni ludzie dawali moździerz, które są świętością w każdym kobiecym gospodarstwie. Całe stosy na stolikach koło cerkwi zebrano srebra i złota, klejnotów, zegarków, łańcuszków i pierścieni. Dawali obrączki, odpinali broszki, kolczyki. Ja też dałam swoje klejnoty. Prócz tego zebrano 120 tysięcy marek (...). Przyszła do nas p. Witkowska z góry i szyłyśmy obie z nią fartuchy dla sanitariuszy, utwierdziwszy się w tym mniemaniu, że od wykończenia fartuchów zależy ocalenie naszego miasta”.

*Obrona Płocka w sierpniu 1920 roku w listach Marii Macieszyny, cz. I,
w oprac. G. Gołębiowskiego, „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego”
1997, t. 42, nr 2 (171), s. 34-39.*

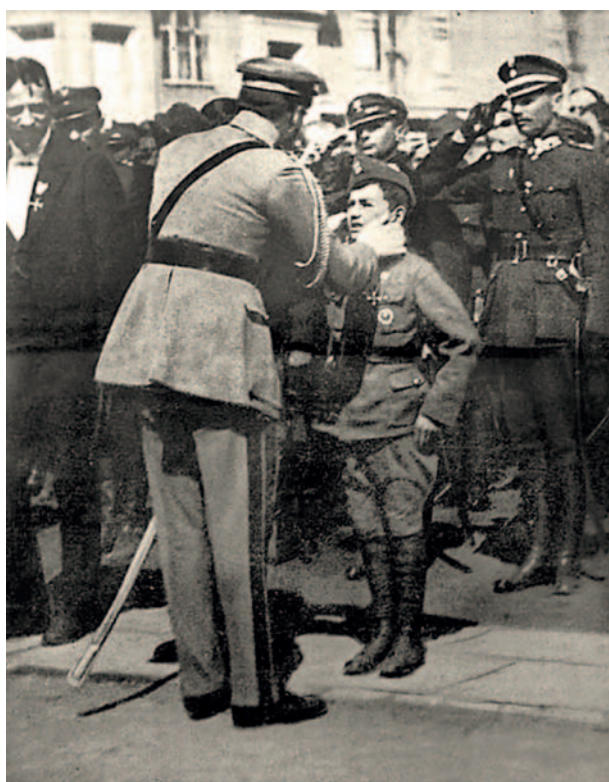

Maria Macieszyna; fot. T. Niestuchowski.

Załącznik nr 3.

Grupa 3**Postawa płockich harcerzy i uczniów**

„Wśród walczących w polu i na barykadach, roznoszących amunicję i rozkazy było również około 40 płockich harcerzy, najczęściej kilkunastoletnich chłopców, poniżej 17. roku życia, starsi mogli bowiem służyć w wojsku, z czego powszechnie korzystali. Młodszy mogli być używani do służby pomocniczej. W tragicznym natarciu batalionu zapasowego 6 pp Leg[ionów] na Trzepowo brał udział, donosząc amunicję i pełniąc służbę łącznikową, 14-letni Józef Kaczmarzski. W czasie walki otrzymał dwie rany postrzałowe – w twarz i pierś – i dwie cięte – przez głowę i usta. Kiedy leżał ranny na pobojowisku wydawało się, że podzieli los innych rannych, dobijanych przez bolszewików bagnietami. Do nieprzytomnego podeszło dwóch żołnierzy, z których jeden uderzył go nąhajką, sprawdzając, czy żyje. Kiedy pod wpływem bólu poruszył się, drugi z żołnierzy – sanitariusz – zaczął go opatrywać, na co usłyszał od swego towarzysza: «Dobić by go raczej malczyszkę, szkodnika (złowrednego) należało, nie zaś opatrywać». Na to ów sanitariusz, nie przerywając roboty, odpowiedział

Józef Piłsudski wręcza odznaczenia obrońcom Płocka. Wśród nich mający w sierpniu 1920 roku 11 lat Tadeusz Jeziorowski.

Źródło: http://plock.eu/pl/obrona_plocka_przed_bolszewikami.html

flegmatycznie, cedząc słowa: «Być może, że on i wrednyj, ale – bądź co bądź – gieroj» (bohater). Mógł więc zatem J. Kaczmarek mówić o wyjątkowym szczęściu, trafił bowiem – co było rzadkością – na bolszewika, który zachował w sobie ludzkie uczucia i szacunek dla pokonanego przeciwnika. Dzięki niemu razem z innymi rannymi przewieziony został do szpitala w Sierpcu, tam doczekał ucieczki bolszewików i w końcu sierpnia wrócił do domu. (...) Młodszy od niego o dwa lata Tadeusz Jeziorowski trafił do punktu sanitarno-amunicyjnego, mieszczącego się w Gimnazjum Żeńskim im. R. Żółkiewskiej akurat w czasie, kiedy bolszewicy wdarli się do miasta. Zjawił się w samą porę, przełożona Gimnazjum i komendantka SNKP M. Rościszewska, nie znając się bowiem na broni, nie potrafiła – wobec różnych jej typów – dobrać odpowiedniej amunicji. Widząc to mały Tadeusz zaczął sobie z niej pokpiwać: «A to ładna komendantka, co się nie zna na bronii! Wstyd! Dawać tu karabiny i pasy z nabojami! Już ja będę wiedział, co podać!». Jak dalej relacjonuje M. Rościszewska: «z miną skruszoną i zawstydzoną wynosiłam malcowi wszystko, co znalazłam. Ze wspianą dumą dobierał właściwe naboje, nabijał broń i podawał ją żołnierzom». Uczeń IV klasy gimnazjum Piotr Stefański, dowiedziawszy się o trzech koniach wojskowych pozostawionych w okolicy «Stanisławówki» podjął brawurową próbę ich odzyskania. Ostrzelany przez bolszewików zabił jednego i cało wycofał się ku polskim pozycjom, by potem uczestniczyć w walkach w różnych punktach miasta. Inny uczeń Kazik Sieradzki w czasie obustronnej strzelaniny podkradł się na podwórko domu przy ul. Płońskiej i niepostrzeżenie wykradł nieprzyjacielskim żołnierzom worek amunicji karabinowej. Inni zasłużeni w obronie Płocka harcerze to druhowie z III drużyny harcerskiej: Jan Pankowski – 16 lat, II zastęp; Zygmunt Łada – 15 lat, V zastęp; Leon Śliwiński – 13 lat, III zastęp; Wołowski – 14 lat, III zastęp; Piórkowski – 15 lat, V zastęp. Niestety, na razie nie udało się odnaleźć w relacjach i dokumentach, na czym polegał ich wkład w obronę miasta. Nie wszyscy mieli tyle szczęścia, co wymienieni chłopcy. W okopach na przedpolu Płocka zginął, zarąbany szablami 14-letni Antoni Gradowski, roznoszący żołnierzom jedzenie, broń, amunicję i pełniący służbę sanitarną”.

Źródło: G. Gołębiowski, *Obrona Płocka
przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 roku,*
Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2015.

Załącznik nr 4.

Grupa 4**Czyny Straży Obywatelskiej oraz pocztowców**

„(...) Od początku do walki włączyli się członkowie Straży Obywatelskiej. Dyżurni znajdujący się w budynku Komendy Straży przy ul. Kolegialnej 9 Stefan Rościszewski i Ludwik Szejer przy pomocy innych przez cały czas walk zaopatrywali żołnierzy w broń i amunicję z zapasów Straży. Jak potem wspominał K. Cygański «w komendzie naszej przy ulicy Kolegialnej utworzył się skład broni. Ale na nieszczęście, gdy karabiny były austriackie, naboje były rosyjskie i wciąż nie można było dojść do ładu» (...). W trakcie walk zginęło dwóch członków Straży Obywatelskiej: 18 sierpnia 1920 r. o godz. 18.00 zabity został 15-letni uczeń I Gimnazjum Męskiego Stefan Zawidzki. Jak czytamy w relacji «O godzinie 12 w południe, wysłany był z Komendy S.O. jako pomocnik przy barykadach na ulicy Dobrzyńskiej. Gdy pierwsze podjazdy bolszewickie wtargnęły do miasta, wycofał się wraz z wojskiem z powierzonego mu stanowiska na Stary Rynek i tam zaraz dosięgła go kula wroga». Według artykułu krakowskiej gazety „Czas” S. Zawidzki zginął w dramatycznych okolicznościach: «Piętnastoletni chłopczyk Zawidzki zaatakowany przez galopujących kozaków, schował się do jednej z bram i tu strzelał aż do ostatniego naboju, dopóki nie zakłuto go bagnetami» (...). W obronie miasta mieli swój udział także pocztowcy. Wspólnie z telefonistami wojskowymi obsługiwali centralę telefoniczną. Przed atakiem bolszewickim Wojciech Rogulski wspólnie z technikiem Janem Łubieńskim podsłuchiwali rozmowy sztabów bolszewickich, przekazując zdobyte informacje do sztabu Grupy Dolnej Wisły. Technik Eugeniusz Bleicki już w trakcie walk przedarł się przez most i uruchomił połączenie telefoniczne stacji z dowództwem Grupy Dolnej Wisły w Radziwiu. Poza tym pracownicy stacji – Wojciech Rogulski, Sztonert, Ignacy Kurzawa i kierownik stacji Jan Łubieński – ukryli wyposażenie stacji, chroniąc je przed zniszczeniem lub rozkradzeniem. Poza tym obsługiwali stację do chwili ostrzelania barykady przez rosyjską armatę i zerwania połączenia przez pociski, przekazywali do sztabu Grupy Dolnej Wisły wiadomości o sytuacji w mieście. Jan Łubieński brał udział w obronie barykady przy poczcie, naprawiając zdobyty karabin maszynowy. Wojciech Rogulski również walczył na barykadzie oraz zaopatrywał obrońców w żywność. Spośród innych cywili podziw wszystkich wzbudzał nieznany z nazwiska starszy mężczyzna w al. Kilińskiego: «Ach! Jeden nasz starszy to się bił. Aż mu pot z czoła leciał. Wołał wciąż tylko o wodę. Podawali mu ją. To się chował w ogrodach, zwoływał młodszych, zachęcał ich i co i raz napadał na bolszewików»”.

Źródło: G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 roku*, Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2015.

Załącznik nr 5.

Grupa 5**Odnaczenie miasta i mieszkańców przez marszałka J. Piłsudskiego w kwietniu 1921**

„Nie znamy kulisów przyjazdu J. Piłsudskiego do Płocka, ale wiadomo, że inicjatywa wyszła od czynników wojskowych. Z propozycją uhonorowania miasta wystąpił bezpośredni przełożony Grupy Dolnej Wisły broniącej Płocka, czyli dowódca 5 Armii gen. Władysław Sikorski, a formalny wniosek do Naczelnego Dowództwa przedstawił dowódca Frontu Północnego gen. Józef Haller (...). J. Piłsudskiemu w podróży towarzyszyli: adiutant generalny płk Bolesław Wieniawa-Długoszowski, mjr Adolf Maciesza (brat znanego w Płocku dr. Aleksandra Macieszy), rtm. Markiewicz, kpt. Kazimierz Glabisz oraz prawdopodobnie szef kancelarii cywilnej Stanisław Car i kapelan ks. Marian Tokarzewski. Przy moście obok bramy triumfalnej Marszałka oczekiwali przedstawiciele miejscowych władz, stowarzyszeń i instytucji ze sztandarami. W szeregu stała kompania honorowa. Obecny był wojewoda W. Sołtan, starosta płocki W. Podwiński, jego zastępca Franciszek Sypek, prezydent miasta inż. Antoni Michalski, prezes Sądu Okręgowego Jan Świącicki, wojsko i pluton harcerzy. Przed godziną 10.00 zjawili się generałowie W. Iwaszkiewicz i M. Osikowski, którzy dokonali ostatniego przeglądu stanu przygotowań. Wreszcie o godz. 10.35 nadjechał samochód z J. Piłsudskim ubranym w mundur marszałka Polski z gwiazdką Legii Honorowej. Po odegraniu hymnu narodowego i przyjęciu raportu od komendanta placu kpt. Przyłuskiego dostojnego gościa chlebem i solą powitał

Józef Piłsudski w Płocku 10 kwietnia 1921 r.

Źródło: http://plock.eu/pl/obrona_plocka_przed_bolszewikami,26,797.html#gallery_26

prezydent Płocka, mówiąc: «Witam Cię, Panie Naczelniku Państwa, w imieniu prastarego miasta i sercem całym witać Cię będzie ludność tego grodu». Przełożona Gimnazjum Żeńskiego Marcelina Rościszewska wręczyła mu bukiet białych bzów. Następnie J. Piłsudski z towarzyszącymi mu osobami wsiadł do przygotowanego powozu zaprzężonego w cztery konie i wśród wiwatów i entuzjazmu ludności pojechał do bazyliki katedralnej, gdzie przywitał go biskup A.J. Nowowiejski, oprowadzając gościa po katedrze. Odśpiewano «Te Deum». Przed wyjściem J. Piłsudski wstąpił do kaplicy z grobowcami władców Polski Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego. Z katedry – eskortowany przez stacjonujący w Płocku szwadron 3 pułku szwoleżerów – pojechał z krótką wizytą do starostwa. Stąd udał się na pl. Floriański, gdzie o godz. 12.00 rozpoczęła się uroczysta polowa msza św., odprawiana przez kapelana garnizonu płockiego ks. Feliksa Słonickiego. Po mszy nastąpiła właściwa część wizyty, czyli dekoracja herbu miasta Krzyżem Walecznych oraz obrońców orderami Virtuti Militari i Krzyżami Walecznych. **W obecności tysięcy mieszkańców zgromadzonych na placu Marszałek oświadczył: «Za zachowanie męstwa i siły woli w ciężkich i nadzwyczajnych okolicznościach, w jakich się znalazło miasto, za męstwo i waleczność – mianuję miasto Płock kawalerem Krzyża Walecznych», po czym przypiął krzyż do specjalnie wykonanej przez Czesława Idźkiewicza poduszki z herbem Płocka.** Formalne ogłoszenie nadania Płockowi Krzyża Walecznych zostało podpisane przez ministra spraw wojskowych gen. Józefa Leśniewskiego dopiero 18 maja 1921 r. i opublikowane w «Dzienniku Personalnym MSWojsk.» na początku czerwca 1921 r. Czytamy tam: «Wódz Naczelny i Pierwszy Marszałek Polski, w uznaniu bohaterstwa wykazanego przez ludność cywilną miasta Płocka w dniach 18-ego i 19-ego sierpnia 1920 r. podczas najazdu bolszewickiego, w dniu 10-ym kwietnia br. odznaczył miasto Płock Krzyżem Walecznych» (...).

Ordery Virtuti Militari otrzymali: dowódca przedmościa płockiego mjr Janusz Mościcki, francuski inżynier mjr Albert de Buré, mjr Gustaw Przychocki, mjr Zygmunt Bohusz-Szyszko, kpt. Wojciech Wierzbowski, kpt. Leon Wasilewski, kpt. Henryk Bigoszt, pośmiertnie kpt. Mieczysław Głogowiecki, rtm. Edward Czuruk, rtm. Czesław Smoczyński, por. Konstanty Hartingh, ppor. Zbigniew Brodziński, pchor. Henryk Kleinert, sierż. Walerian Lisiecki, kpr. Antoni Młynarczyk, kan. Leon Wasilewski, szer. E. Tosiek, szer. E. Srebrzyński i inni, łącznie 15 osób.

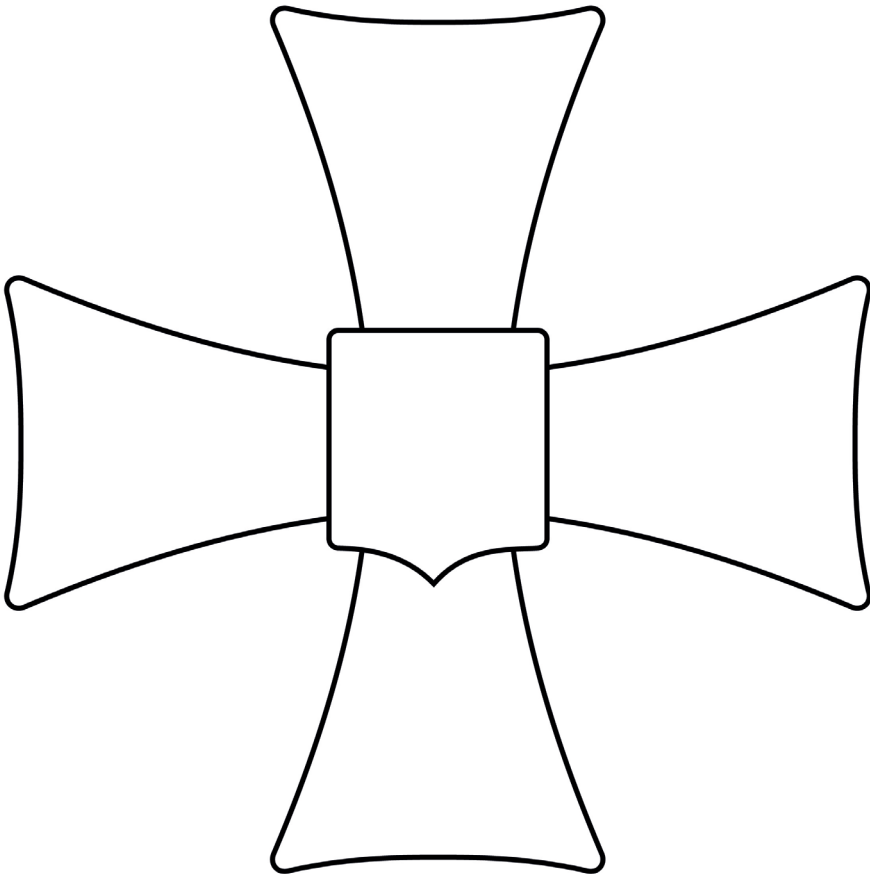
Krzyżami Walecznych zostały odznaczone 64 osoby, m.in.: gen. Mikołaj Osikowski, płk Józef Lewszecki, mjr Janusz Mościcki, kpt. Feliks Waluszewski, por. Iskander Achmatowicz, por. Bogdan Hoff, por. Konstanty Hartingh, por. Kazimierz Kozicz, ppor. Zbigniew Brodziński, pchor. Henryk Kleinert, chor. Jan Sekunda, sierż. Walerian Lisiecki, plut. mar. Antoni Sikorski, kpr. Hatała, kpr. Antoni Młynarczyk, st. żand. Szefczyk, st. żand. Nowogórski, st. żand. Bednarczuk, szer. Józef Tosiek, szer. Edward Srebrzyński, bomb. Pośpieszył, kan. Bargielski oraz cywile Janina Landsberg-Śmieciuszewska, Marcelina Rościszewska, Tadeusz Świecki, poseł Karol Mierzejewski, Tadeusz Włoczkowski z Sierpca, Wacław Dobiszewski.

Wśród odznaczonych znalazło się również kilku harcerzy: Tadeusz Jeziorowski, Józef Kaczmarek, Jan Wichrowski, pośmiertnie Antoni (Antolek) Gradowski i Stefan Zawidzki. Ponadto 3 pułk szwoleżerów otrzymał do rozdysponowania 11 orderów Virtuti Militari, a 27 pułk ułanów (dawny 203 p.uł.) – 24 Virtuti Militari”.

Załącznik nr 6.

Krzyż Walecznych

Załącznik nr 7.

Miejsca pamięci ku czci obrońców Płocka z 1920 roku <https://plock.naszemiasto.pl/mapa-plocka-interaktywny-plan-plocka-mapa/ar/c4-2066194>

- Kwatera Obrońców Płocka 1920 r. na Cmentarzu Garnizonowym

.....

- Mogiła harcerza Antolka Gradowskiego

.....

- Bratnia Mogiła, tzw. Kopiec Harcerzy

.....

- Dwa pomniki: Bohaterskim Obrońcom Płocka 1920, Zwycięskim Obrońcom Płocka 1920 r.

.....

*Mogiła harcerza
Antolka Gradowskiego,
fot. Piotr Roślaniec.*

Załącznik nr 8.

Ewaluacja

Dokończ zdania:

Podczas podróży w czasie do Płocka z lat 1920-1921:

- najbardziej poruszyło mnie .....

- zaniepokoiło mnie .....

- warto .....